

การปฐมนิเทศเด็กวัด

ในปฐมก.กาหัดอ่าน

ฉบับบ้านลานควาย

พิชัย แก้วขาว

“คำแนะนำสั่งสอนที่สอดแทรกอยู่นี้
จัดได้ว่าเป็นการปฐมนิเทศนักเรียน
การแนะนำอาชีพและการรณรงค์ให้คนรักหนังสือ
เมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์”

แบบเรียนปฐม ก.กา และ ปฐม ก.กา หัดอ่าน ทั้งสองเล่มเคยใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทย
ขั้นต้นของเด็กไทยเมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งในสมัยนั้นการศึกษาของไทยเรายังเป็นแบบโบราณโดย
ใช้วัดและวังเป็นสถานศึกษา ส่วนการศึกษาแบบสมัยใหม่หรือแบบตะวันตกเริ่มจัดให้มีขึ้นในรัชสมัย
รัชกาลที่ 5 แบบเรียนดังกล่าวทั้งสองเล่มยังไม่ทราบอย่างแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่งเป็นครั้งแรก*

เมื่อผู้เรียนได้ผ่านการเรียน ปฐม ก.กา ก็จะไปเรียน ปฐม ก.กา หัดอ่านเป็นเล่มต่อไป ปฐม
ก.กา เป็นแบบเรียนที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การอ่าน การเขียน รู้จักพยัญชนะ สระ ตัวอักษรเสียงสูง
กลางและต่ำ การผันวรรณยุกต์ การแจกลูกจากแม่ ก.กา และแม่ต่างๆ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน
ตลอดจนการแบ่งตัวอักษรตามฐานที่เกิดตามลักษณะภาษาบาลี ส่วนปฐม ก.กา หัดอ่าน จะเป็นแบบ
เรียนที่ว่าด้วยการฝึกอ่านเพื่อเพิ่มทักษะในการอ่านให้คล่องขึ้น ตามตัวสะกดในแต่ละแม่ เนื้อหาแต่งเป็น
เรื่องราวโดยใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ นอกจากนี้จะบอกวิธีอ่านตามตัวสะกดของแม่ต่างๆ ก็มีคำสอน
หรือคำแนะนำในการปฏิบัติตน ต่อพระเจ้าซึ่งเป็นครูอาจารย์ ตลอดจนบิดามารดาและมิตรสหายของผู้เรียน
ด้วย

หลักสูตรพุทธศักราช 2503 หนังสือแบบเรียนภาษาไทยเล่ม 4 ของกรมวิชาการ ในบทที่ 1 ได้
นำแบบเรียน ปฐม ก.กา หัดอ่านดังกล่าวมา เฉพาะการหัดอ่านในแม่ก.กา มาให้นักเรียนชั้นประถม
ปีที่ 6 ได้เล่าเรียนและใช้เป็นบทท่องจำด้วย บางท่านอาจจะลืมไปแล้ว ผู้เขียนจึงขอนำบทเรียนบท
ดังกล่าวย้อนกลับมา เพื่อฟื้นฟูความทรงจำอีกสักเล็กน้อย แม่ ก.กา ในหนังสือดังกล่าวมีว่า ดังนี้

* วิทยุ ตรีจำลอง กล่าววาทกรรม หลวงวงศาธิราชสนิทเป็นผู้แต่ง, ศิลปวัฒนธรรม

นะโมข้าจะไหว้
ใส่ไว้ในเกศา
คุณะวะระไตร
เดชะพระมุนี

วะระไตรระตะนา
วะระบาทะมุนี
ข้าใส่ไว้ในเกศา
ขอย่ามีที่โสภา

ฯลฯ

แบบเรียน ปฐม ก.กา หัดอ่าน ฉบับที่ผู้เขียนนำมาเสนอนี้ต้นฉบับเดิมเป็นของนายเสียมสุวรรณชาตรี บ้านลานควาย ต.กอลำ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี ผู้เขียนจึงขอดังชื่อว่า “ปฐม ก.กา หัดอ่านฉบับบ้านลานควาย” เพื่อความสะดวกแก่ท่านผู้สนใจในเรื่องนี้ในการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

ต้นฉบับดังกล่าวเป็นหนังสือบุตขาว มีสภาพสมบูรณ์ตลอดทั้งเล่ม ตัวหนังสือเขียนด้วยหมึกสีดำ แกมบรรจง พับหน้าจะเป็นแบบเรียนปฐม ก.กา หัดอ่าน ตั้งแต่ต้นจนจบตลอดทั้งพับ มีคำหัดอ่านอยู่ 8 แม่ คือ แม่ ก.กา แม่ กน, แม่ กบ, แม่ กก, แม่ กง, แม่ กด, แม่ กม และแม่ เกย ส่วนแม่ เกอว ไม่มี (ผู้เขียนไม่ทราบว่ามีฉบับอื่น ๆ รวมทั้งฉบับที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติจะมีการอ่านครบหมดทั้ง 9 แม่หรือไม่) จากนั้นก็เป็นคำอบรมสั่งสอนผู้เรียนให้เป็นคนขยันหมั่นเพียร ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี รู้จักปฏิบัติตนต่อพระผู้ซึ่งเป็นครูอาจารย์ ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดที่เด็กวัดพึงกระทำ การประกอบอาชีพต่างๆ จะต้องมีความรู้พื้นฐานด้านใดบ้างจึงจะประกอบอาชีพนั้นๆ ไปได้ด้วยดีมีความเจริญก้าวหน้า การเป็นผู้มีวิชาความรู้ มีผลดีต่อตนเองอย่างไร และการเป็นคนไม่รู้หนังสือเกิดผลเสียต่อตนเองและวงศ์ตระกูลอย่างไรบ้าง ซึ่งคำแนะนำสั่งสอนที่สอดแทรกอยู่นี้จัดได้ว่าเป็นการปฐมนิเทศนักเรียน การแนะนำอาชีพและการรณรงค์ให้คนรู้หนังสือ เมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์ รายละเอียดในเรื่องนี้มีความแตกต่างกับการปฐมนิเทศ การแนะนำอาชีพและการรณรงค์ให้คนรู้หนังสือในปัจจุบันอย่างไร ผู้เขียนจะนำมาเสนอเพียงเฉพาะบางบทบางตอนที่นำเสนอในลำดับต่อไป เนื้อหาทั้งหมดในพับหน้านี้นี้แต่งเป็นกาพย์ทั้งหมด คือ กาพย์ยานี กาพย์สุรางคนางค์ และกาพย์ฉับบึง

รายละเอียดของเนื้อหาในพับหลังเป็นการอธิบายให้รู้จักชื่อของ วัน เดือน ปี และวิธีนับแต่งเป็นกาพย์ จากนั้นเป็นบทหลายลักษณะพระพุทธรูปเบื้องซ้ายและขวาแต่งเป็นกาพย์เช่นกัน ต่อจากบทหลายลักษณะก็จะเป็นนิทาน สุภาษิต แต่งเป็นคำร้อยแก้วจำนวน 18 เรื่อง และตอนสุดท้ายเป็นลายมือเขียนด้วยดินสอดำ บอกชื่อของผู้มีหน้าที่อ่านหนังสือเล่มนี้ในแต่ละตอนซึ่งระบุไว้สามท่าน คือ นายแปลก ผู้อ่าน 1 นายเครีน ผู้อ่าน 2 และ นายทุ่ม ผู้อ่าน 3

ข้อสังเกต แบบเรียนปฐม ก.กา หัดอ่าน ฉบับนี้สันนิษฐานว่าคงมีการคัดลอกต่อมาจากฉบับใดฉบับหนึ่งที่ใช้กันอยู่ในส่วนกลาง (คงรวบรวมและคัดลอกขึ้นไว้ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6) และท่านผู้คัดลอกคงจะเป็นคนปักษ์ใต้ตอนล่าง เนื่องจากถ้อยคำสำนวนในเนื้อหาบางคำ อ่านออกเสียงเป็นสำเนียงของคนปักษ์ใต้ และมีอยู่เกือบทุกตอน ดังตัวอย่าง

ว่าไว้เป็นกลอน แต่ล้วนจะสอน ภูม่านอ่านมา
รู้แต่นะโม ก.ข้อ ก กา ให้เล่าอ่านว่า แต่ละแม่ไป

แล้วให้ดักน้ำท่า ด้วยกระต๊อ* มาเทลง
ดักด้วยเปลือกทอยโข่ง ใส่โอง่างล้างบาทา

เดินแล้วอย่าเมินอาหุรม กัมเกล้าบังคม ประนมเศวทรพอกิวันท์

* คนปักษ์ใต้ที่อยู่ในชนบทในสมัยก่อนเรียกกระต๊อ ว่า กระต๊อ หรือกระต๊อ หรือซ่า

“การที่เด็กวัดจะรู้หน้าที่และกิจกรรรมต่างๆ ที่จะต้องกระทำ

พระหรือครูจะเป็นผู้แนะนำอบรมสั่งสอน

การแนะนำหรือการอบรมสั่งสอนในเรื่องดังกล่าวนี้
เปรียบได้กับการปฐมนิเทศนักเรียน นิสิต นักศึกษาในปัจจุบัน”

กุหลาบ = ติ่ม กุหลาบ

กระท้ำ = ตะกร้า ตะกร้า

เดิน = เดิน เดิน

อาหาร = อาหาร อาหาร

เนื่องจากไม่สามารถหาแบบเรียน ปฐม ก.กา หัดอ่าน ฉบับอื่นมาเปรียบเทียบกับฉบับนี้ได้ทั้งหมด แต่มีบางตอนที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น ในแม่ ก.กา ซึ่งนำมาใช้ในบทที่หนึ่ง ในแบบเรียนภาษาไทย เล่ม 4 สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (หลักสูตร 2503) จากการตรวจสอบมีการออกเสียงผิดเพี้ยนกันไปเฉพาะบางคำนอกจากนั้นตรงกันหมด

ในแบบเรียนภาษาไทย เล่ม 4	ฉบับบ้านลานควาย
ข้าไหว้พระภิกษุ ที่ใต้ถุนโกศดา	ข้าไหว้พระภิกษุ ที่ใต้ถุนโกศดา
ไหว้พระภิกษาคา อระหาธิบัติ	ไหว้พระภิกษาคา อระหาธิบัติ
ข้าไหว้พระบิดา ไหว้บาทาพระชนละณี	ข้าไหว้พระบิดา ไหว้บาทาพระชนละณี
ฯลฯ	ฯลฯ

บางตอนในฉบับไม่ทราบที่มา ซึ่งคุณวารุณี โอสถารมย์ ได้ยกมาในบทความเรื่อง “การศึกษาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์” ลงในหนังสือศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 พฤษภาคม 2524 หน้า 24 มีดังนี้

“...ทุกวันนี้เล่า เป็นกรรมของเรา เกิดในโลกีย์
ถ้าว่าไฉนอยู่ ความรู้ไม่มี เขาย่อมย้าย เบียดเบียนบิดา
เห็นใครฝ่ายไร พวโลเป็นข้า ใช้ให้ไถนา ดิดหน้าตามหลัง
ชาวเจ้าใหญ่น้อย จงเร่งฟังถ้อย อย่าทำโง่หัว หากความสบาย
เมื่อพ่อแม่ยัง ท่านปลูกท่านฝัง คู่มั่งรักษา สิ้นบุญพ่อแม่
โอเท่านี้แล จะต้องเป็นกา มุลนายฝ่ายเจ้า เกาะเอาตัวมา
ทุกซกัยเมื่อหน้า ทั้งใครไม่มี”

ในตอนดังกล่าวฉบับบ้านลานควายมีว่าดังนี้

“ทุกวันนี้เล่า เป็นกรรมของเจ้า เกิดในภูทล
ถ้าว่าไฉนอยู่ ความรู้ไม่มี เขาย่อมย้าย เบียดเบียนบิดา
เร่งคิดจงหนัก เห็นอยู่ประจักษ์ สิบ ๆ กันมา
เห็นใครฝ่ายไร พวโลเป็นข้า ใช้ให้ไถนา ดิดหน้าตามหลัง
ชาวเจ้าใหญ่น้อย จงเร่งฟังถ้อย อย่าทำโง่หัว
หากความสบาย เมื่อพ่อแม่ยังท่านปลูกท่านฝัง คู่มั่งครองรักษา

สิ้นบุญพ่อแม่ โอเท่านี้แล จะร้องเป็นกา

มูลนายฝ่ายเจ้า เกาะเอาตัวมา ทุกข์ภัยเมื่อหน้าพึ่งใครไม่มี”

เฉพาะในตอนนี้จะเห็นได้ว่าฉบับบ้านลานควายมีเนื้อหาสมบูรณ์ และใช้สำนวนถ้อยคำสละสลวยกว่า ปฐม ก.กา หัดอ่าน ฉบับนี้จึงเป็นฉบับที่น่าสนใจมากที่สุดทีเดียวฉบับหนึ่ง

ในสมัยก่อนการศึกษาของไทย เราจะใช้วังและวัดเป็นสถานศึกษาของเยาวชน เชื่อพระวงศ์และบุคคลชั้นสูงจะส่งบุตรหลานให้เข้ารับการศึกษากันในวังในวัง ส่วนสามัญชนทั่วๆ ไปก็จะส่งบุตรหลานของตนให้เล่าเรียนเขียนอ่านกันในวัด โดยมีพระภิกษุเป็นครูผู้สอน นักเรียนในกลุ่มแรกที่เล่าเรียนกันอยู่ในวังครูผู้สอนจะเป็นคฤหัสถ์ที่มีความรู้แตกฉาน ส่วนมากก็คือ ผู้ที่เคยบวชเป็นพระและเคยสอบได้เปรียญสูงๆ มาก่อน เมื่อครูเป็นคฤหัสถ์ นักเรียนในกลุ่มนี้จึงมีเด็กผู้หญิงร่วมอยู่บ้าง ส่วนนักเรียนที่เรียนกันในวัดมีพระภิกษุเป็นผู้สอน นักเรียนจึงเป็นเด็กผู้ชายทั้งหมด

นักเรียนวัดในยุคนั้นก็มียู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไปเข้ากลบเรียน นักเรียนกลุ่มนี้เป็นลูกหลานของผู้ที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้วัด ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งเป็นเด็กที่บ้านเรือนอยู่ไกลวัดมากๆ การไปมาระหว่างบ้านกับวัดเป็นไปด้วยความยากลำบาก ผู้ปกครองหรือบิดามารดาจึงนำมาฝากกับพระหรือเจ้าอาวาสให้อยู่ประจำกับวัดเสียเลยจะได้ไม่ต้องกังวลเป็นห่วงเป็นใยในเรื่องการเดินทางไปมาจนกว่าเด็กจะเรียนจบ เด็กบางคนผู้ปกครองให้บวชเป็นสามเณร เพื่อที่จะได้ศึกษาไปพร้อมกันทั้งทางโลก และทางธรรม ส่วนเด็กที่ไม่ได้บวชเป็นสามเณรก็เป็นเด็กวัด* และนักเรียนวัดไปในตัว

เมื่อมาอยู่กับวัด เด็กจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของการเป็นอยู่ภายในวัด จะต้องรู้หน้าที่ของตนเองว่านอกจากจะมาเรียนหนังสือแล้วต้องช่วยวัดและครูทำหน้าที่ต่างๆ ที่เด็กวัดจะพึงกระทำได้หน้าที่และกิจวัตรประจำวันของเด็กวัดเหล่านี้ เปรียบได้กับการทำกิจกรรมในช่วงกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนในปัจจุบันนั่นเอง

การที่เด็กวัดจะรู้หน้าที่และกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องกระทำ พระหรือครูจะเป็นผู้แนะนำอบรมสั่งสอน การแนะนำหรือการอบรมสั่งสอนในเรื่องดังกล่าวนี้ เปรียบได้กับการปฐมนิเทศนักเรียน นิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน การปฐมนิเทศเด็กวัดหรือนักเรียนวัดในครั้งกระโน้นมีรายละเอียดอย่างไรบ้าง ผู้เขียนก็จะขอนำมาเพียงบางตอนเพื่อเป็นแนวทาง ผู้ที่ไม่เคยเป็นเด็กวัดมาก่อนหากได้ศึกษาจากคำสอนที่มีอยู่ในปฐม ก.กา หัดอ่าน ที่จะได้แนะนำเสนอต่อไปนี่คงจะได้รับรู้ความเป็นอยู่ของเด็กนักเรียนวัดในครั้งนั้นว่าเขาอยู่เขาเรียนกันอย่างไรบ้าง ต่างกับการเป็นนักเรียนสมัยใหม่ในปัจจุบันนี้อย่างไร

(สุรางคนางค์)

๓๑๓

จะรู้การดี เป็นศักดิ์เป็นศรี เพราะอยู่วัดวา
อยู่วัดเสียเปล่า ไม่เอาวิชา ไม่ฟังครูว่า จะรู้ที่ไหน
เวลาเข้าเย็น อย่าชวนกันเล่น เข้าการอะไร
น้ำท่าพินผัก หักทามาไว้ ตระเตรียมไว้ใน สำหรับเข้าเพล
แล้วเร่งชวนขวย สิ่งวิธยาย หนังสือให้เจน
อย่าให้ขัดสน เล่าบ่นกลเกณฑ์ ข้าให้ชำฉวยเช่น ถูกถ้วนทุกประการ
เล่าให้เจนจบ ยกมือไหว้นบ เคารพกราบกราน
จุดเทียนถวาย ชิดันอาจารย์ เกสขบบริวาร น้ำใช้น้ำฉัน
เจ้าเร่งจัดแจง ประดับประแดง ใส่หมากพสุพลัน
ที่ข้าผ้าผ่อน น้ำร้อนน้ำฉัน จัดแจงแต่งพลัน ให้ทันปรารภษา
หยิบเรียงเคียงไว้ หยิบใบชาใส่ ในปั้นนั้นหนา
น้ำร้อนเทริน ประคั้นวินชา อย่าให้หกน้ำ เปราะเข็มนไม้ดี

*เด็กวัด ภาษาปักษ์ใต้เรียกว่า “เด็กโยม”

ฉันแล้วเสร็จสรรพ เช็ดล้างรำดับ ไว้วางกับที่
เกล็ดตะบัน ที่อันดี ๆ หมากผาคอันมี ที่ตีตำถวาย
แล้วนวดบาทา นวดขังนวดขา ให้ท่านสบาย
ปักศอกตรงลง ผ่าดินขวาช้าย แก้มทั้งหลาย คลายแน่นในทรวง
นวดให้ได้แรง ดันขาหน้าข้าง แก้มทั้งปวง
เกลียวเส้นข้างจุก จงลงเหนียวหน่วง สว่างแน่นในทรวง ดวงจิตคลีบาน
นวดหลังต้นคอ เส้นเอ็นย่นย่อ ให้คลีแตกฉาน
เส้นเหนียวหัวใจ กระจายสันดาน ปิดคาคทาน จุกอกให้เห็น
คอยนวดคอยคลำ ขยี้ขยำ แก้มเส้นอาเจียน
ลมทาวลมเรือ ลมชะเออลมเหียน ลมวิงลมเวียน มีคหน้ามัวตา
ลมแสบอกใจ ลมพัดในไส้ ปวนปั่นไปมา
ลมกลอนร้อนรุ่ม กลุ่มในวิญญา นวดไปโคลคลา หลับลงทันใจ
ค่อยพูดค่อยจา สร้างสนทนา ด้วยข้อสงสัย
กังขาวิมุต ยุติภายใน ชัดเจนในใจ อย่าให้คลาดแคลง
บพบาทคาถา จัดสนักมา งามไถ่ให้แจ้ง
ให้ท่าน(อ)ธิบาย บรรยายให้แจ้ง อย่าให้คลาดแคลง ที่ทาง เล่าเรียน
เกล็ดศิลา หมากพลูปุนยา หามาใส่เขียน
กลางคืนตื่นพลัน ฉันแก้อาเจียน หาวเรอชะเออเหียน อาเจียนปากหวาน
คำมีคเวลา กัมเกล้าวันทา มายังสถาน
ที่อยู่ของตน ตะบักบันาน เจ้าอย่าเกียจคร้าน ร่ำเรียนเพียรไป
ประทีปบูชา ดอกดวงมาลา เรียบเรียงเคียงไว้
บูชาพระคุณ ศรีวิคนะไตร ให้เป็นนิจไป ภายในใจคน

(ยามี่)

มาถึงที่นอนแล้ว ใจผ่องแผ้วในกุศล
ไหว้พระแล้วสวดมนต์ ความรู้ตนครุสังสอน
เงาขุนอย่างมเงียง คาเมืองเชียงเงืองหวานอน
ไหว้พระสวดมนต์ก่อน เญ็บเหงานอนซ่อนซบไป
ภาวนานี้เป็นบุญ มีพระคุณล้ำคนใคร
คริตรีกนิกไว้ได้แคล้วคลาดภัยโทษโทษา
จะมีทั้งสมบัติ อายุวัฒนธปัญญา
ความสุขทุกเวลา โรคโรคาดับสูญไป
มากน้อยมิได้ว่า ตามศรัทธาจะว่าได้
อย่าขาดเวลาไป เจ้าอย่าได้ลืมเมื่อนอน
ไหว้พระจงเสร็จสรรพ กราบคำนับสามทีก่อน
สลัดปิดฟูกหมอน แล้วจึงนอนให้สบาย ๑

(ฉบับ)

นอนแล้วสู้อย่านอนสบาย อย่าท่างมกาย ละม้ายละเมอ เชอชม
เดินแล้วอย่าเมินอาทรม กัมเกล้าบังคม ประนมเคารพอภิวันท์
คริตรีกเร่งนิกครองท่า ร่ำเรียนไว้นั้น จะพันจะเพื่อนเพื่อนไป
รุ่งรางสว่างแสงใส หาได้จุดไฟ ก่อไว้ที่ในเชิงกราน
จับหม้อล้างก่อนอย่านาน จงดวงข้าวสาร ตั้งไว้อย่าได้ เมินเสียน

จัดแจงคัมแดงกับเขี่ย เร่งทำเร่งเหยย ทั้งบั้งทั้งจี่ย้า
หนึ่งโสดมธยส์ถ์ถ้อยคำ อย่าพูดผลิลล้า น้ำลายจะตกข้าวแกง
บาปใหญ่เราให้คิดแทน จะต้องพลัดเพลง จะไปตกรรการ
แล้วไปเป็นเปรตเดียร์จฉาน อดอยากอาหาร รำคาญเป็นนิจทุกวัน
ห้ามปรามเมื่อฉันจ้งหัน อย่าพูดจាកัน ประคั้นวินชาพาที
อย่าทำสกปรกไม่ตี แมงวันแมงหัว ถ้วนถึงจุกไซ่ข้าง
จวนโอด้วยโถขามล้าง หนอนในไซ่ข้าง เก็บล้างให้หมดจคติ
เสร์จสรพยกสำหรับถววยซี ท่านฉันด้วยดี ทั้งน้ำอันใสเกรอะกรอง
ตัวน้ำว่ายอยู่ลอยล่อง ผงใส่ใบตอง จงตรองให้หมดสคไส
ประเคนสำหรับทันใจ หนึ่งอยู่แต่ไกล อย่าได้เมินหมิ่นคนหลัง
อย่าคบเพื่อนพูดเสียงดัง จงนั่งระวัง อย่าเล่นอึงมีนินัน
เกลียวแลแปรดูที่ฉัน สิ่งใดครบครัน จะฉันให้เอมพองแรง
น้ำพริกอีกฝักคัมแดง ฝักซาปลาแห้ง ตกแต่งถววยโดยจง
สิ่งใดตั้งใจประสงค์ ทามาใส่ลง จำหนงให้จงพอครอง
กลองยาหาไฟจคจ้อง ฉันแล้วโดยปอง เอายาใส่กลองจคถววย
สูบแก้โรคโรคดวงหาย ค่อยเหือดแห้งคววย หายคักจมุกันน้ำมูลไหล
เภสัชชกอดำทำไว้ ถววยท่านทันใจ เมื่อท่านฉันแล้วโดยหมาย
บาตรโอด้วยโถย่ำราย เช็ดล้างวางไว้ ในที่ให้ตั้งบังควร
ยกมาเรียงหาจถ้วน ทุกสิ่งทั้งมวล ถี่ถ้วนแล้วชวนกันกิน
อย่าได้ลามลวนคุดหมิ่น แแบ่งปันกันกิน เหมือนพี่กับน้องท้องเดียว
อย่าทำชุกจุกเฉียว เหน็บแนมไว้เฉียว กระนั้นจะตีที่ไหน
แบ่งปันกันกินตามได้ มากน้อยเท่าใด เฉลี่ยเรียรายให้เสมอ
กินอยู่อย่าทำเผอเรอ เรียรายปรายเปรอ กระจุกกระจุกพวยพวย
สิ่งใดที่ยังมากมาย ปกงำไว้ถววย เมื่อเพลประเคนพระสงฆ์
สิ่งใดตั้งใจจำหนง อย่าจ้วงล้วงลง ไว้วางให้ดูชอบกต
สิ่งใดที่ชั่วทรพล อย่าเอามาปน เก็บไว้ให้คนขอทาน
สิ่งใดจะไว้ได้นาน อย่าต้องอย่าพาน ปู๊ยี่ปู๊ยาป่าเป
สิ่งใดไม่เห็นเป็นเกา ชวนกันทิ้งเท กั้นเสียอย่าไว้โยนาน
สิ่งใดไม่เห็นเป็นการ จงให้เป็นทาน แก่สัตว์เดียร์จฉานเถิดหนา
กินแล้วประคั้นวินชา ปกปกรรักษา อย่าให้แมวมหาราวี* 9

(สร้างคนางค์)

กินแล้วอ้อมหน้า เร่งปิดปกงำ ไว้วางจงดี
ชวนกันกวาดแค้น เสียแล้วถ้วนถี่ ปิดประตูให้ดี แล้วจึงออกมา
อย่าเตร่เร็วไป ภูฏีเหนือได้ พุดเล่นเจรจา
ชวนกันขีดเขียน เล่าเรียนติกระหวา พุดเล่นเวชชา เข้าการอะไร
เร่งอ่านเร่งหา หนังสือเลขผา ทั้งขอมทั้งไทย
สวดอ่านซ้ำๆ ว่าเร็วไปโย ซ้ำๆ จำได้ เข้าใจในเรียน
 ฯลฯ

* จบไม่เต็มบท